

РОМАН „HAERETICUS” МИОДРАГА ЈАНКОВИЋА

Рађање фаустовске Европе

Писац и дело, свако својим путем и својим моћима, истражују заправо састав плодове водице што је испуњавала ону ренесансну материцу у којој је зачета данашња фаустовска, постхришћанска и постевропска Европа. Ма какав био наш став према њој, таква Европа има своје узрочнике у прошлости, своје идеологе, хероје и мученике. Да бисмо их упознали, морамо кренути узводно реком која је често понорница. И имати на уму Веберову опомену да „светови умиру искључиво природном смрћу, те увек у њима самима треба потражити убице”

Пише: Богдан Десница

„Haereticus” Миодрага Јанковића је можда најбољи и сигурно најзанимљивији српски

роман у протеклих неколико година. Ако нисте сигурни да ишта о томе знате, немојте се збуњивати. Закономерно је. Овај роман сувише је добар и сувише друкчији да би се о њему нешто више, овде, могло чути.

Тешко да у нововековној Европи постоји већа и судбоноснија тема од ове које се у свом роману латио Миодраг Јанковић. Кроз загонетни лик и сумрачну биографију чувеног Ђордана Бруна — „светски познатог научника и апокалиптичког визионара” за једне, односно „сатанисту *par excellence* и опаког јеретика” за друге — писац расплиће неке од најделикатнијих и најопаснијих нити утканих у мрежу у којој ће се, непуна два века касније (крајем XVIII), неповратно закопрцати Европа.

Није централно питање овог романа да ли је на ломачи инквизиције спаљен Ђордано Бруно, или лутка с његовим ликом и именом, док је он наставио да живи и делује у Средњој и Западној Европи под именом Гаспар Шоп. Није централно питање ни то да ли је енглеска краљица Елизабета II угледала Мефистофела управо у лику Ђордана Бруна, који је у њеној ложници изронио под псеудонимом Фаго, и да ли је те кишне лондонске ноћи, пред зору, стојећи нага крај пулта за писање, с његовим дахом на својој обријаној краљевској глави, заиста у дну необичног пергамента оставила крвави траг свог дотад суверенског потписа. Није пресудно ни то да ли је папа Грегор XIII у малој библиотеци, одмах поред своје спаваће собе, испод Рафаеловог *Светог апостола Павла*, заиста отворио оловну кутију грубе израде и Ђордану Бруну показао „не само најбоље чувану, већ и најопаснију тајну римске цркве: зелени смарагд што је са Луциферовог чела пао на земљу у тренутку кад му је ускраћен даљи боравак на Небу”.

КА НЕБЕСКОМ ЈЕРУСАЛИМУ ИЛИ КА ВАВИЛОНСКОЈ КУЛИ

Иако најближе суштини, није од највеће важности ни да ли је Велики Инквизитор Роберто Белармин доиста у завршној фази испитивања рекао Бруну:

„Иза ових зидина више нису римски плочници ни наши суграђани. И није више јесен, ни година 1599. Ви то, сигурно је, много боље знате од мене. Овде се догађа оно што пише у оним најређим књигама, скривеним под кључем од слабе људске воље и још слабије вере. Открива се, као у ноћном сну, оно што лебди преко свих векова, не додирујући их својим бесмртним дахом. Ми се не боримо само за вашу слободу и моје спасење. Ми суочавамо она два пута о којима је тако лепо и наивно бунцао наш и ваш Јоаким од Флоре, последњи у чијем смо се мишљењу још додиривали. Од сада то више неће бити могуће; људи ће бити или на овој или на оној страни, ићи ће ка зидинама Небеског Јерусалима или ка врху Вавилонске Куле. И неће бити неутралних, ни невиних, у овој борби. Један од нас двојице ће бити кажњен заборавом на небу, други на земљи. А наше речи ће, ако преостану, бити последње сведочанство о шанси коју смо имали...”

Како сам писац вели у прологу, овај „роман о идеји” трага за „формулом те непрозирне течности у коју је Европа била уроњена у време када се главни јунак побунио против поретка, и, попут оног мајмуна ходочасника из класичног кинеског романа *Путовање на Запад* , кренуо да одгонета и замућује”. Писац и дело, свако својим путем и својим моћима, истражују заправо састав плодове водике што је испуњавала материцу у којој је зачета данашња фауустовска, постхришћанска и постевропска Европа. Настоје да „проникну у смисао појава и догађаја, у скуп појмова који данас одређују Европу”, што „није могуће без понирања у њен историјски ум”.

„Европа је данас у вртлогу сопствених дезинтеграционих процеса, а те комплексне појаве имају своје узрочнике у прошлости, своје идеологе, хероје и мученике. Да би их читалац упознао, потребно је кренути узводно реком која је често понорница. И данас, као некад када издисаше велики Рим, многи мисле да је Европа на самрти због спољних чинилаца, као Цезар виде голе варваре на пропланцима и, у страху, предсказују пропаст од те епидемије. Али, зар није Макс Вебер рекао да ‘светови умиру искључиво природном смрћу’? И да ‘у њима самима треба потражити убице’?” уводи нас писац у срце ствари.

Стога и вели да је овај роман заправо „водич кроз ту Црну европску шуму”.

ЗАГОНЕТКЕ „ХРИШЋАНСКЕ КАБАЛЕ”

Да не бисмо збуњивали или обесхрабривали мање упућеног читаоца: „Haereticus” заправо осветљава дубинска збивања у епохи ренесансе, нарочито након 1492, године протеривања јевреја из католичке Шпаније и њиховог новог расејавања широм старог континента. Тако настаје овај криптоводич не само кроз тајанствену и узбудљиву епоху ренесансе, у којој је несумњиво рођена модерна Европа, него и кроз неоплатоничарску окултну филозофију, односно загонетни свет такозване „хришћанске кабале” и „природне магије”. Сва битна исходишта, скоро сви битни аутори и дела тог окултнофилозофског покрета овде су не само наведени већ, у значајној мери, и објашњени. Декор тих збивања су сјај највиших европских дворова, ризнице храмова и библиотека, тајновити антикваријати, алхемичарске собе на таванима старих кућа, мрачне периферијске крчме, бродови изгубљени у времену и узбурканим морима историје.

Постмодеран или надмодеран по својој структури, проседеу и елементима филмског језика уграђеним у њега, овај роман је истовремено традицијски по својим увидима, по својој господствености и укусу, по основном смислу своје комплексности. Јанковић је ерудита који не гњави својом ерудицијом и не парадире њоме (што је заиста озбиљно достигнуће, недостижно за многе бар исто толике ерудите). Роман се не гуши у пишевој ерудицији, него кроз њу дише и исијава. Духовит, уистину луцидан, Јанковић у повременим бљесцима испољава ону драгоцену врсту мудрости која омогућава да се о најопаснијим стварима говори шеретски. Иако се самоуверено креће Европом уздуж и попреко, с лакоћом наводи безброј имена, наслова, адреса, топонима, управо тај детаљ сведочи да је Миодраг Јанковић расни Београђанин. То јест, да је рођен у граду за који један други модерни српски роман каже:

„У том Граду на водама патуљци нарасту, а цинови се смехом смањују.”

Најзад, никако се не сме пропустити да се истакне: књига „Haereticus” је и дирљиво леп предмет, обликован и прожет красотом и отменошћу, оним осећајем за детаљ и рафинманом којем је, такође, име мајсторство. Тај високи дар у ову књигу унео је изванредни Јован Жељко Рајачић, уметник који би у некој утемељенијој и организованијој држави био на врху пирамиде, ангажован на најважнијим пословима, а не таворио на маргини и у прећутаности. Али, сви мајстори посвећени овој књизи одавно су научили:

„Осредњост не прашта.” <